

פתרון הבחינה

היסטוריה

חורף תש"פ, 2020, שאלון: 22282

מוגש ע"י אורלי חזקיהו, מורה להיסטוריה בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

שים לב! מן השאלות שתענה עליהן, לפחות שאלה אחת חייבות לכלול קטע מקור

טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3

שאלה 1- מקור – עליית הנאצים לשלטון וביסוס שלטונם

סעיף א'

גורמים שסייעו לעליית הנאצים לשלטון:

1. תוצאות מלחמת העולם הראשונה:

המלחמה הסתיימה בתבוסת גרמניה ובחתימת ממשלת גרמניה על חוזה ורסאי, אותו יצרו המדינות המנצחות.

חוזה ורסאי החליש את גרמניה מבחינה טריטוריאלית, צבאית וכלכלית. הכבוד הלאומי של גרמניה נפגע והעם הגרמני חש מושפל. המדינות המנצחות לא שיתפו את גרמניה בחוזה המתגבש. גרמניה חתמה על החוזה בחוסר רצון, תחת איומן של מדינות ההסכמה, שבמידה ולא תחתום – יופעלו עליה סנקציות (הגבלות).

עיקרי חוזה ורסאי:

א. שינויים טריטוריאליים במפת אירופה:

פירוק האימפריות הגדולות והקמת מדינות חדשות: שלוש האימפריות הגדולות פורקו – האוסטרו-הונגרית, העות'מאנית והרוסית. במקומן הוקמו תשע מדינות חדשות: פינלנד, אסטוניה, לטביה, ליטא, פולין, צ'כוסלובקיה, הונגריה, אוסטריה, יוגוסלביה. כל המדינות החדשות חויבו לממש משטר דמוקרטי.

ב. בגרמניה -

(1) שינויים טריטוריאליים –

- גרמניה איבדה כ-13% משטחה לטובת פולין. נוצר פרוזודור פולני המעניק לפולין מעבר לים הבלטי ומפריד בין שטחי גרמניה. אזרחים גרמנים הפכו בן-לילה להיות אזרחי פולין.
- גרמניה חויבה להחזיר לצרפת את שטחי אלזס ולורן אותם כבשה ב-1870.
- חבל הסאר (אזור בגרמניה עשיר במכרות ברזל ופחם) ניתן לפיקוח בינלאומי במשך 15 שנה, שבסיומן ייערך משאל עם האם למסור את החבל לידי צרפת או לידי גרמניה.
- חבל הריין (נהר הריינוס), נקבע כאזור מפורז (אליו אסור להכניס צבא).

(2) נטרול גרמניה מכוחה הצבאי :

- הצבא הגרמני צומצם למאה אלף חיילים, לאחר שבמהלך המלחמה מנה מיליונים.
- המטה הכללי פורק.
- נאסר על גרמניה להחזיק נשק כבד – צוללות, טנקים, מטוסים ותותחים.
- גרמניה התחייבה לא לבנות ביצורים בגדה הימנית של הריין, שהפכה לשטח מפורז.

(3) תשלום פיצויי מלחמה (היבט כלכלי): גרמניה תעניק למדינות המנצחות פיצויים של 5 מיליארד דולר. בנוסף, גרמניה תעניק פחם משטחה לצרפת כפיצוי לנזק העצום שנגרם לצרפת במלחמה.

(4) סעיף 231 - הטלת האשמה למלחמה: אמר שגרמניה אחראית לפרוץ מלחמת העולם הראשונה. הסעיף עורר את זעמם של הגרמנים, בשל הפגיעה בכבוד העם הגרמני שסרב לקבל על עצמו את אשמת התוקפנות. גרמניה גם ידעה שהסכמתה לסעיף זה תתפרש כהודאה באחריותה המשפטית והמוסרית לשלם פיצויים למדינות ההסכמה.

חשוב להכיר שבשנת המלחמה האחרונה (בנובמבר 1918) התחלף המשטר בגרמניה והפך לראשונה מקיסרות לרפובליקה (כלומר משליט יחיד – הקיסר, לשלטון הרוב) בהובלת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית. תוצאות מלחמת העולם הראשונה סייעו לעליית הנאצים לשלטון:

- הנאצים השתמשו בתוצאות המלחמה על מנת לחזק את מעמדם – הפגיעה הקשה של החוזה בהיבטים רבים של המדינה והחברה הגרמנית – פגיעה בכבוד הלאומי ובכלכלה, והעובדה שהחותמים על החוזה היו נציגי הממשלה הדמוקרטית הצעירה – שימשה את הנאצים להציג הבטחות מרחיקות לכת לתיקון המצב.

הם הפנו אצבע מאשימה לממשלה הגרמנית שחתמה על חוזה וורסאי וטענו כי הוא תוצר של חולשה ובוגדנות. העובדה שהייתה זו ממשלה חדשה, של מפלגת שמאל שעלתה לשלטון רק כמה חודשים קודם לכן, שייצגה תפיסת שלטון דמוקרטית אליה לא היו רגילים אזרחי גרמניה, אפשרה לנאצים לקשור את צורת השלטון החדשה לסעיפי החוזה המשפילים שנכפו על גרמניה. כך נוצר המיתוס של "תקיעת סכין בגב האומה" – האשמת חברי הממשלה השמאלניים, ובתוכם גם יהודים, בהפסד במלחמה ובהשפלת המדינה.

- הנאצים השתמשו במצוקה הקשה שנוצרה בגרמניה כתוצאה מהמלחמה – הפגיעה הלאומית הקשה, האבטלה, המשבר הכלכלי שרק החמיר לאור הצורך לשלם פיצויים למנצחות, חוסר יציבות לו זכה הממשל החדש – כל אלה שמשו את הנאצים כחיזוק למסר שהובילו – יש להחזיר את המדינה לצורת שלטון ימנית עם מנהיג אחד חזק ומתאים על מנת להחזיר את גרמניה לתפארתה.

- באמצעות החזרת השלטון לידיים "הנכונות", המפלגה הנאצית הבטיחה לתקן את המצב –
 - לבטל את חוזה וורסאי על כל היבטיו.
 - לשקם את הכלכלה.
 - להחזיר את הכבוד והגאווה הלאומיים.

2. חולשת רפובליקת ויימאר

גרמניה הייתה רפובליקה צעירה. הממשלה החדשה של גרמניה היא שחתמה על הסכם ורסאי ולכן עשתה את צעדיה הראשונים תוך קשיים גדולים.

המשטר הדמוקרטי הצעיר בגרמניה לא היה אהוד על מרבית החברה הגרמנית.

א. קישור הדמוקרטיה לסיום המלחמה: השלטון הדמוקרטי בגרמניה שהוביל את החתימה על הסכם שביתת הנשק ועל חוזה ורסאי, נתפס כזה שהביא לתבוסה במלחמה, ולתחושת התסכול והמחדל שבאו בעקבות ההסכמים.

יש לזכור כי השלטון הדמוקרטי בגרמניה היה בן פחות משנה כשהוביל לסיום המלחמה. הוא עלה בהפיכה פנים-גרמנית בנובמבר 1919 ומיד נקשר לתבוסה.

ב. הציבור הגרמני לא חונך על ברכי הערכים הדמוקרטיים, כלומר לא הייתה בו מסורת דמוקרטית. העם הגרמני היה רגיל לשלטון קיסרי (שלטון יחיד של מנהיג חזק).

ג. המשטר הדמוקרטי אפשר ריבוי מפלגות: ברפובליקה היו קיימות מפלגות רבות ולא נקבע אחוז חסימה שימנע התמודדות של מפלגות קטנות.

הדבר יצר פיצול גדול בקולות הבוחרים וקושי גדול לבנות קואליציה יציבה. ממשלות רבות שרדו תקופת כהונה קצרה בלבד, ונפלו לפני שהצליחו ליצור שינוי כלשהו.

ד. במקביל התחזקו המפלגות הקיצוניות - משמאל (המפלגה הקומוניסטית) ומימין (המפלגה הנאצית). מפלגות אלה היו אנטי-דמוקרטיות והן היו חזקות יותר מהמפלגות שתמכו ברפובליקה הדמוקרטית. הדמוקרטיה הצעירה לא הגנה על עצמה ע"י הוצאתן מחוץ לחוק ונתנה להן להשתמש בה, להתחזק ולחתור תחתיה.

בין השנים 1919-1923 התרחשו מספר ניסיונות הפיכה בגרמניה, הן משמאל והן מימין. אחד הניסיונות היה של המפלגה הנציונל-סוציאליסטית בראשות היטלר. כ-354 רציחות פוליטיות באותה תקופה ערערו את משטר הרפובליקה.

ה. בעיות בחוקת הרפובליקה: חוקת רפובליקת ויימאר הייתה דמוקרטית והבטיחה זכויות יסוד לכל. עם זאת, היו בה כמה פרצות שנוצלו ע"י כוחות אנטי דמוקרטים כדי לחסל את הרפובליקה. הסעיף הבעייתי וההרסני ביותר בחוקה היה מה שידוע כ"סעיף 48". לפי סעיף זה, הוענקה לנשיא סמכות להוציא צווי חירום בלי אישור הרייכסטאג (הפרלמנט הגרמני). כמו כן, הותר לנשיא לשלול זמנית חלק מזכויות האזרח במדינה. הנשיא גם היה מפקד הצבא וגם הגורם הממנה את הקנצלר. סעיף הזה אפשר לנשיא לשלוט לבדו במסגרת דיקטטורה חוקתית.

בשנת 1930, בעקבות המשבר הכלכלי העולמי מחרף המשבר הכלכלי הגרמני. אף אחת מהמפלגות ברייכסטאג לא הצליחה לזכות ברוב וגרמניה נשלטה ע"י מפלגות מיעוט מכוח צווי חירום שהופעלו ע"י הנשיא.

חולשתה של הרפובליקה ב-14 שנות קיומה, סייעה למפלגה הנאצית לעלות לשלטון: חוסר יכולתה להתמודד

עם המשברים הכלכליים והפוליטיים, היווה הוכחה לכך שדמוקרטיה היא משטר חלש. הסובלנות בה נהגה הרפובליקה כלפי מפלגות קיצוניות שחתרו תחתיה, אפשרה להן להציע "פתרונות קסם" למצב ולהתחזק.

בעיות בנוסח החוקה אפשרו לרפובליקה להתפרק בהחלטת הנשיא.

3. המשברים הכלכליים

- א. תוצאות המלחמה הביאו את גרמניה למשבר כלכלי גדול הן בגלל משכה הארוך והן בגלל הפיצויים העצומים שנדרשה לשלם.
- ב. הרפובליקה נאלצה להתמודד עם טיפול באלפי חיילים משוחררים (חלקם פצועים שנדרשו לסייעוד), שיקום התעשייה והמשק ותשלום פיצויים ע"פ חוזה ורסאי. בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי, הממשלה בחרה להדפיס כסף וגרמה לאינפלציה מסחררת ולהתרוששות המדינה (בשיאה הגיעה האינפלציה ל-2,500 אחוזי גידול בחודש). אחוזי האבטלה היו גבוהים מאוד (הגיעו בשיא המשבר ליותר משליש מכוח העבודה) והמעמד הבינוני הגיע לחרפת רעב. המשבר הכלכלי הוביל אף לגל התאבדויות.
- ג. בין השנים 1924 – 1929 ערכה הממשלה רפורמה כלכלית: היא הנהיגה מטבע חדש, חתמה על הסכם לפריסת הפיצויים וקיבלה סיוע של השקעות והלוואות מארה"ב. (האינטרס של ארה"ב היה לייצב את גרמניה כדמוקרטיה-מערבית ולבלום את התפשטות הקומוניזם באירופה).
- ד. ב-1929 נפלה הבורסה בארה"ב, מה שגרם למשבר כלכלי עולמי ולהתמוטטות המשק הגרמני בעקבותיו. ההלוואות שגרמניה קיבלה מארה"ב נפסקו, הייצור צומצם, מפעלים נסגרו, מספר המובטלים הגיע לשיא ואתו הייאוש וחוסר האונים.

המשברים הכלכליים סייעו למפלגה הנאצית לעלות לשלטון:

כוחן של המפלגות הקיצוניות עלה וירד בהתאם למצב הכלכלי - ככל שהמצב השתפר וניתן מענה למזון ותעסוקה, הלך כוחן ונחלש. ככל שהמצב החמיר, עלה כוחן והתחזק והפתרונות הקיצוניים שהציעו, נקלטו בחברה הגרמנית כאפשריים ורצויים. הנאצים הבטיחו לשפר את המצב הכלכלי, והאשימו את המשטר הנוכחי ואת היהודים בתוכו בקשיי המציאות.

****ניתן לענות גם על "הפחד מן הקומוניזם".**

סעיף ב'

האמצעי שסייע לנאצים לבסס את המשטר הנאצי הבא לידי ביטוי בשער של העיתון "דר שטירמר" הוא התעמולה.

העיתונות שימשה את הנאצים כאחד מאמצעי התעמולה שנועדו להפיץ את האידיאולוגיה הנאצית להמונים. בהנחיית שר התעמולה גבלס נסגרו בגרמניה מעל אלף עיתונים שלא התאימו לאידיאולוגיה. עיתונאים נזהרו מלהביע דעות עצמאיות וקיבלו הוראות מגבלס לגבי פרסומיהם. עיתון ה"דר-שטירמר" שייצג את המפלגה הנאצית, הפך לעיתון המרכזי בגרמניה. מדי יום הופיעה בו הכותרת "היהודים הם אסוננו" אותה ניתן לראות בתמונה, אליה לוותה קריקטורה אנטישמית – המופיעה בתמונה בעמוד השער – ניתן לזהות את היהודי השמן, המכוער, תווי פניו קבועים בדימוי האנטישמי, ובמקרה זה, הוא מחובר כנראה לסמלי הקומוניזם – האשמה קבועה של הנצים כלפי היהודים.

האמצעי שסייע לנאצים לבסס את המשטר הנאצי הבא לידי ביטוי בתצלום הוא תנועת הנוער ההיטלראית.

כל בני הנוער בגילאי 10-18 חויבו להיות חברים בתנועת הנוער הנאצית. הבנים ב"היטלריונגנד" והבנות ב"ברית הנערות הגרמניות".

מטרת תנועת הנוער הייתה החדרת עיקרי האידיאולוגיה הנאצית על ידי שטיפת מוח. הצעירים חונכו לשמור אמונים למפלגה הנאצית, להעריץ את היטלר וכמובן לשנוא את מתנגדי הנאציזם ובעיקר את היהודים. הבנים חונכו להפוך לחיילים הבאים של גרמניה, והבנות חונכו להולדת ילדים ארים טהורים ולשמירת המשפחה הגרמנית. הורים שנמצאו אשמים בכך שמנעו מילדיהם להצטרף לתנועות הנוער, נשלחו לתקופת מאסר.

שאלה 2- האידיאולוגיה הנאצית ומימושה

סעיף א'

"עקרון המנהיג" באידיאולוגיה הנאצית:

כשם שאין שוויון בין עמים וגזעים, כך גם אין שוויון בין בני אדם באופן כללי. השלטון נועד לטובים ביותר וכמובן שלא צריך להינתן לעם. הפיהרר - המנהיג העליון, יצמח מתוך הגזע העליון. הוא האיש החזק שיוציא את גרמניה מההשפלה שספגה, ויקנה לה מקום של כבוד בעולם כפי שראוי לה. הפיהרר ישיב את גרמניה להיות האימפריה שהייתה בעבר ויצור את "הרייך השלישי" (רייך=ממלכה).

האמונה במנהיג מחייבת צייתנות ללא תנאי. עקרון זה מבקש לבטל את המצפון הפרטי. החלטת המנהיג כמוה כצו גורל שאין להרהר אחריו. הפיהרר מגלם את רצון העם והאל גם יחד. הוא הביטוי המוחלט של האמת וכמובן שאינו כפוף לשום חוק. הוא יודע מה טוב ומה רע, מה אסור ומה מותר, מה אמת ומה שקר, ולכן כולם נדרשים לציית לו.

דמות הפיהרר מאחדת את עוצמת של המדינה, העם והאידיאולוגיה הנאצית.

עקרון המנהיג (הפיהרר פרנציפ) בא לידי ביטוי בפולחן אישיות מפואר שנעשה להיטלר במסגרת תהליך עליית הנאצים לשלטון והפיכת גרמניה למדינה נאצית.

שני חוקים שחוקק המשטר הנאצי בהם עיקרון המנהיג בא לידי ביטוי:

1. **חוק ההסמכה** (מרץ 1933): החוק העניק לממשלה (ובפועל להיטלר) את הסמכות לחוקק חוקים ללא אישור הרייכסטאג ובניגוד לחוקה. מדובר כביכול בסמכויות חירום שינתנו לממשלה למשך 4 שנים עד שהשלטון יתייצב. היטלר העביר את החוק לאחר שלא קיבל רוב מספיק כדי להקים ממשלה לבדו. נמאס לו מהצורך ליצור קואליציה עם מפלגות הימין האחרות והוא חיפש דרך חוקית להשיג סמכויות שלטון מוחלטות. (חוק ההסמכה נקרא גם "החוק לביטול מצוקת העם והמדינה"). **לאישור החוק הצביעו מרבית הנציגים ברייכסטאג.**

החוק הציב את הפיהרר מעל החוקה – ובכך מימש את עיקרון המנהיג (הפיהרר פרנציפ).

2. **מיזוג משרת הנשיאות ומשרת הקאנצלר באישור הרייכסטאג** (אוגוסט 1934): לאחר מותו של הנשיא הינדנבורג, היטלר מינה את עצמו לנשיא. כעת הוא נשא בכל משרות השלטון הבכורות: נשיא הרייך, הקאנצלר והמפקד העליון של הצבא. הפרדת הרשויות בוטלה סופית וכל השלטון רוכז בידיו של היטלר. פעולה זו מימשה את עקרון המנהיג היחיד והכול-יכול של גרמניה הנאצית.

סעיף ב'

מטרות "הסדר החדש" שרצה היטלר להנהיג באירופה הן:

היטלר שאף לבסס בשטחים החדשים שכבש את האידיאולוגיה הנאצית. פעולה זה נקראה: **"הסדר החדש"**, הסדר החדש הוא **סדר דמוגרפי, פוליטי, כלכלי ותרבותי שאמור להיבנות עפ"י עקרונות תורת הגזע הנאצית ולהחליף את הסדר הקיים בעולם**. תפיסת הגזע הנאצית הכתיבה מדרג גזעים יוצרי תרבות, נושאי תרבות והורסי תרבות וזהו גם המדרג שאמור היה לעצב את הסדר העולמי החדש. **הסדר החדש מבוסס על האידיאולוגיה הנאצית בדגש על תורת הגזע ומרחב המחיה.**

הסיסמא שהובילה את הנאצים הייתה - **"כבוש-שלוט-נצל"** – הכוונה הייתה כי על הנאצים לכבוש את השטחים, לשלוט בהם באופן מוחלט ולנצל את כל המשאבים בהם לטובתם.

עקרונות "הסדר החדש":

1. הגזע הארי יקבל מרחב מחייה על חשבון גזעים אחרים.
2. גזעים אחרים יקבלו תפקיד לפי מידת קרבתם לגזע הארי. גזעים נחותים נועדו לשרת את הארים.

3. חיסול תופעות אנושיות שלא תואמות את האידיאולוגיה הנאצית, לדוגמא: יחסים הומוסקסואליים, בני אדם בעלי לקות גופנית או שכלית וחייו הצוענים.
 4. חיסול אידיאולוגיות המנוגדות לנאציזם: ליברליזם, דמוקרטיה וקומוניזם.
 5. חיסולם של היהודים הורסי התרבות.
- שלושה צעדים שנקטו הנאצים כדי לממש את מטרות הסדר החדש בגרמניה ובפולין עד יוני 1941:

צעדים לדוגמה בגרמניה

- החוק לשיקום שירות המדינה המקצועי (אפריל 1933): החוק איפשר לסלק מתפקידים עובדי מדינה ש"לא היו ראויים" לתפקיד מבחינה פוליטית וגזעית. החוק נועד לכוון את עובדי המדינה ברוח הנאציזם, והביא גם לפיטוריהם של יהודים רבים. מעתה, רק פקידים אריים הועסקו בשירות המדינה. בהמשך פוטר גם מי שאינו חבר המפלגה הנאצית. (מוכר גם כ"החוק בדבר השבת הפקידות המקצועית על כנה").
- החוק יצר מצב בו רק נאצים שימשו בתפקידי המדינה, והם יכלו להמשיך ולהטמיע את האידיאולוגיה באמצעות פעולתם. הבהיר לציבור (הגרמני והיהודי) מי ראוי לשבת במשרות אלה. הגביר את ההפרדה בין הגזעים.
- מחנה ריכוז לאסירים פוליטיים: למחנות ריכוז נשלחו כל מי שנחשב למתנגד המשטר. האסירים במחנות הועבדו בפרך, עונו, הושפלו והורעבו. דכאו היה מחנה הריכוז הראשון ואחריו הוקמו מחנות רבים נוספים. המטרה המוצהרות של המחנות הייתה "לחנך את האסיר מחדש" והם נשלטו על-ידי האס.אס.

צעדים לדוגמה בפולין

- רצח סלקטיבי של קבוצות מקרב האוכלוסייה הכבושה: חיסול שכבת האינטליגנציה, מנהיגים ואנשי צבא בכירים כדי למנוע אפשרות למרד וצמיחה של הנהגה עתידית.
 - **העברה בכפייה (טראנספר):** הנאצים העבירו עמים שנחשבו "נחותים" כדי ליישב במקומם גרמנים ובכך לאשר לגזע העליון לשלוט בשטח הכבוש. לדוגמא: לאחר שכבשו את פולין, גירשו הנאצים את האוכלוסייה הפולנית במערב פולין, לשטח הגנרלגוברנמן שבמרכז פולין. בשטח שהתפנה במערב פולין, יישבו הנאצים אוכלוסייה ארית.
- ניתן לכתוב על צעדי חקיקה וטרור נוספים בגרמניה ועל צעדים נוספים בפולין.

שאלה 3- היהודים בפולין בתקופת השלטון הנאצי

סעיף א'

מטרות המדיניות שנקטו הנאצים כלפי היהודים בפולין לפני ריכוזם בגטאות

שלושה שבועות לאחר הפלישה לפולין, החלו הגרמנים להסדיר את מעמד היהודים בשטח הגנרל-גוברנמן בעזרת תקנות וצווים. ההנחיות הראשונות כלפי היהודים פורסמו במסמך המכונה "איגרת הבזק של היידריך", על שם האיש שעמד בראש שירות הביטחון של הרייך. היידריך שלח את האיגרת לראשי ה"איינזאצגרופן" (עוצבות המבצע) - הכוחות שנכנסו עם הצבא הגרמני לפולין במטרה לטפל ביהודים. האיגרת הנחתה את ההנחיות הבאות: **ריכוז היהודים** בערים גדולות הנמצאות סמוך למסילות רכבת; **הקמת "יודנראטים"** (מועצות יהודיות) בכל ריכוזי היהודים; **אריזציה** של מפעלים יהודיים, כלומר להעביר אותם לידיים אריות. לעת עתה, ניתנה ההנחיה להשאיר בידיים יהודיות את המפעלים החיוניים למאמץ המלחמתי. אדמות יהודיות ימסרו לגרמנים או פולנים.

האיגרת מדברת על הצורך להתכונן לביצוע "המטרה הסופית" – אך ככל הידוע לא מדובר בתהליך ההשמדה שיבוצע מאוחר יותר, אלא בטיהור השטח מיהודים. האיגרת מזכירה כי יש לשמור על שלבי הביצוע של המטרה הסופית בסוד כמסוד.

בשלב זה **מטרת המדיניות** שהופעלה נגד היהודים, הייתה ערעור בסיס הקיום היהודי בכל התחומים (כלכלי, תרבותי, רוחני), באמצעות הפעלת צעדים התואמים את האידיאולוגיה הנאצית.

— שלושה צעדים שנקטו הנאצים בתקופה זו כלפי היהודים בפולין

1. צעד אחד בתחום הכלכלה - **חיסול הכלכלה היהודית**: הפחד של הנאצים מהרצון היהודי להשתלט על העולם, הביא אותם לפגוע בהשפעה היהודית על הכלכלה במדינות הכבושות. **דוגמאות לצעדים**: החרמת בתי עסק, מפעלים ודירות של יהודים אמידים. הקפאת חשבונות בנק והגבלה על משיכת כספים. יהודים פוטרו מעבודות בשירות הציבורי ונאסר עליהם לתת או לקבל שירותים מאחרים. תקנות אלו הביאו את רוב הציבור היהודי לידי חרפת רעב עוד לפני הכניסה לגטו.
2. צעד אחד בתחום הפגיעה בביטחון האישי (הטרור) - הנאצים יצרו בכוונה חוסר ודאות לגבי מצבם של היהודים במטרה לשבור את רוחם של היהודים. **דוגמאות לצעדים**: יהודים נחטפו לעבודות כפייה ואדם שיצא מביתו לא ידע אם ישוב. מעשי התעללות והשפלה ברחוב היו שגרתיים, ויהודים לא ידעו כיצד לנהוג כשפגשו גרמני. ניתן להציג גם את ההתעללות ביהודים בשלושת השבועות הראשונים לכיבוש.
3. צעד אחד בתחום **התרבות או הדת** – הגרמנים רצו לפגוע במורל ובחוסן הנפשי של הקהילה היהודית. **דוגמאות לצעדים**: נסגרה מערכת החינוך היהודית, נאסרה התאספות ציבורית ונאסרה תפילה בציבור.

סעיף ב'

שלושה קשיים של היהודים בגטאות

1. **צפיפות**: היהודים אולצו להצטופף בשטח קטן בהרבה מהשטח בו היו רגילים לחיות קודם לכן. הגטאות הוקמו באזורים הגרועים של העיר, ועל כן תנאי החיים עימם נאלצו להתמודד היו קשים. הצפיפות בגטאות הייתה גדולה מאד – ברובם חיו בחדר אחד 7-10 נפשות ומספר משפחות חלקו דירה אחת. הצפיפות והיעדר שירותי בריאות ותברואה הולמים, הובילו להתפרצותן של מחלות ולמקרי מוות רבים.
2. **רעב**: השלטון הגרמני לא איפשר אספקה ראויה של מזון לגטאות. הקצבת המזון הגרמנית הייתה כ-10% ממה שזקוק אדם בכדי לשרוד. איכות המזון אשר סופק לגטו הייתה ירודה. מחיר המוצרים עלה באופן מתמיד ומשפחות עניות לא יכלו להרשות לעצמן לרכוש מזון, מה שהוביל למקרי קבצנות רבים. עם התארכות משך שהייה בגטו אזל מעט הכסף שרוב תושבי הגטו החזיקו ברשותם. מוות ברעב הפך לתופעה יומיומית.
3. **בעיות תברואה ומקרי מוות**: המצב התברואתי בגטו היה קשה: הביוב זרם ברחובות, היה מחסור במים חמים לרחצה, מחסור בסבון ומחסור בתרופות. כל אלו הובילו לפריצת מחלות ומגפות מדבקות (כמו טיפוס ושחפת). בנוסף הקור העז בחורף והמחסור בדלק או בעצים לחימום הגביר את קצב התמותה בגטאות. מידי חודש מתו אלפי יהודים - מרעב, ממחלות או מקור. אחת הבעיות המוסריות של הרופאים בגטו, הייתה במי לטפל קודם: את מי להציל ואת מי "להשאיר" למות. ניתן להציג גם את המחסור בתעסוקה ופרנסה ואת עבודות הכפייה.

רעיון "קידוש החיים" סייע להתמודדות היהודים עם קשיי החיים בגטאות באופן הבא:

על רקע תנאי החיים הקשים בגטו, התקיים כל העת מאבק להישרדות ולהתמודדות מול המציאות הבלתי אנושית אליה נקלעו יהודי הגטאות. במציאות הקשה של הגטאות, רבים חשו כי אין טעם לחייהם. הזוועות, להן נחשפו מידי יום, אובדן הקרובים, הרעב, ההשפלה ואובדן צלם האנוש, הובילו יהודים לייאוש ואף להתאבדויות.

מול ייאוש זה טבעה ההנהגה הרוחנית של היהודים את המושג "קידוש החיים" שמשמעותו: לקדש את החיים בכל מחיר, ולעשות זאת תוך שמירה על צלם אנוש (אחד מהמנהיגים הבולטים שנקט קו זה היה הרב יצחק ניסנבוים מגטו ורשה). "קידוש החיים" משמעותו לראות את החיים עצמם כערך עליון אל מול תפיסה הרואה בשמירה על היהדות כערך עליון. מול הרצון הנאצי להשמיד את העם היהודי, חובתו של העם היא דווקא לשרוד ולספר לדורות הבאים את מה שקרה. תפיסה זו עודדה חלק מהיהודים לעמוד מול הייאוש ולא לוותר. "קידוש החיים" הפך למושג המתאר את המאבק לחיים שהתקיים בגטאות ובמחנות מדי יום במשך שנים. ליהודים לא היו האמצעים להתמודד עם מכונת המלחמה הנאצית האדירה, אך הם יכלו להילחם כדי לשרוד. מאבק ההישרדות התקיים במקביל כמאבק אישי (בו כל אדם ניסה לדאוג לעצמו ולמשפחתו) וכמאבק לאומי, בו שיתפה פעולה קהילת הגטו כולה. הרעיון של "קידוש החיים" גבר על ערכי היהדות ולכן אפשר למשל ליהודים לאכול מזון שאינו כשר, לעבוד בשבת או למסור את ילדיהם להצלה בידי נוצרים.

דוגמאות:

המשך ניהול חיי תרבות - בגטאות פעלו תיאטרון, תזמורת סימפונית גדולה, בתי קפה וקברטים. בתי הקפה היו פתוחים למרות שלא היה בהם מה לאכול, שם רקדו לצלילי הוואלס בניסיון לשכוח מחיי הגטו הקשים. בתחום השירה: בלט המשורר יצחק כצנלסון, שכתב על הרעב, הקור וההשפלה, על ילדי הגטו המובלים לטבח ועל הגטו הבווער. שירתו ושירת רבים אחרים הייתה מאד פסימית ועסקה בחיי היום יום המורכבים. בתחום הציור: ציירים שציירו את מראות הגטו בעיפרון או בפחם, משום שלא נותרו להם צבעים. בתחום המשחק: תיאטראות פעלו בגטאות הגדולים. חלקם הופיעו גם לפני המלחמה, ומי ששרד המשך להופיע. ההצגות שהועלו תיארו את חיי הגטו או הווי העיירה היהודית. בתחום המוסיקה: קמו מקהלות, תזמורות ונערכו קונצרטים. המשך קיום מערכת חינוך - כמעט בכל הגטאות התקיימה מערכת חינוך, תחילה גלויה, ובהמשך מחתרנית. עד ל-1941, הרשו הגרמנים את קיומם של בתי הספר שהוחזקו ע"י היודנראטים. כאשר סגרו הנאצים את בתי הספר, בתי הספר הפרטיים המחתרתיים הפכו לחינוך העיקרי. בתוך בתים פרטיים בגטאות, הקימו היהודים בתי ספר וחדרים ללימוד תורה. "קבוצות לימוד" הוקמו בעליות גג, בונקרים, מרתפים וכו'. קבוצות הלימוד הללו היו בלתי חוקיות, ונדדו מדירה לדירה כדי להסתיר את עקבותיהן. מטרת החינוך הייתה להכין את הנוער לחיים אחרי הגטאות ולהעסיק אותם, להרחיק אותם מהמוות ברחובות, ליצור סולידריות וזהות יהודית. בתי הספר בגטו הקיפו את כל הגילאים: יסודיים, תיכוניים וגבוהים, ורבים מהם היו שייכים לארגונים פוליטיים מפלגתיים. הנושאים שנלמדו היו היסטוריה, ספרות יהודית ותנ"ך, אך נלמדו גם מקצועות כלליים. מערכת החינוך כללה גם קורסים להכשרה מקצועית בנושאים כמו: רפואה, סיעוד, מתמטיקה, פיזיקה, ביולוגיה, פילוסופיה ויהדות. החרדים הקימו מערכת חינוך נפרדת של חדרים ו"שיבות".

פרק שני

הנבחרים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 4-6

שאלה 4 - מקור – המרידות בגטאות

סעיף א'

הקריאה למרד נשמעה דווקא בשנים אלה 1942-1943 כיוון שבשנים אלה החלה ההשמדה השיטתית של יהודי אירופה. "הפתרון הסופי" – השמדה המונית של היהודים החלה כבר עם הפלישה לרוסיה בקיץ 1941. במקביל החלו בממשל הנאצי לתכנן את המשכה של ההשמדה, באמצעות מחנות השמדה ייעודיים. לקראת אביב 1942 סיימו מחנות ההשמדה הייעודיים להיבנות (בלז'ץ, סוביבור וטרבלינקה) והתקיימה ועידת תיאום לכל הגורמים הנוטלים חלק בביצוע המבצע – ועידת ואנזה. לאחר מכן היה הכל מוכן. המשלוחים להשמדה החלו לצאת מהגטאות באביב 1942.

עד לתחילת ההשמדה השיטתית הייתה לחברי תנועות הנוער תקווה.

יכולתם להבין את תמונת המצב – בעיקר באמצעות שמירה על קשר בין הגטאות, הביאה אותם למסקנה כי היעד של הנאצים הוא השמדה וזו דחפה אותם לבחור במרד.

חברי תנועות הנוער הם אלה שקראו למרד מהסיבות הבאות:

תנועות הנוער הן אלו שהבינו בשלב מוקדם את המתרחש ועודדו את היציאה למרד. הפריסה שלהן על פני מספר גטאות, תוך שמירה על קשר ומידע בין התאים ע"י קשרים (בעיקר קשריות), הביא לכך שחברי תנועות הנוער הצליחו לבנות תמונת מצב רחבה ולהבין את התכנית האמתית של הנאצים לגבי "העבודה במזרח". לכל אלו יש לצרף את גילם הצעיר של חברי תנועות הנוער, לצד דבקותם ומסירותם האידיאולוגית, שאפשרו להם לנקוט צעדים נועזים ומהפכניים. חברי תנועות הנוער יכלו לאמץ פתרונות קיצוניים כמו מרד משום שלא רבצה עליהם אחריות משפחתית או ציבורית בשונה מההנהגה המבוגרת (היודנראטים). כמו כן, תנועות הנוער היו מאורגנות במסגרת היררכית שהתאימה לפעילות מחתרת לוחמת.

סעיף ב'

— מטרות המורדים בגטאות, כפי שבאות לידי ביטוי בקטע:

1. **נקמה** בגרמנים על רצח המוני היהודים. המורדים רצו לפגוע בנאצים ולנקום בהם על הרצח שביצעו בעם היהודי.

"הגרמנים ברחו פעמיים מהגטו [...] ההתנגדות היהודית המזוינת והנקמה הפכו למעשה."

2. **מוות בכבוד** – אין למות ללא התנגדות. חברי תנועות הנוער ידעו את גורלם מראש ולא נלחמו על מנת לשרוד אלא רק על מנת לבחור את הדרך בה ימותו, דרך של כבוד עצמי המעוררת באחרים יראת כבוד כלפיהם.

"השאר ייספו במוקדם או במאוחר".

3. **יצירת דמות "יהודי חדש"** - להוות דוגמה ומופת לדורות הבאים ולחברי התנועות הציוניות בארץ, לוחם המסוגל להגן על עצמו ומנוגד למנטאליות הגלותית שתשפיע לעתיד על היהודים הציונים להקים מדינה עצמאית בא"י בדרך של מאבק. הפאסיביות מאפיינת את יהדות הגולה בעוד מאבק אקטיבי יוצר את דמות היהודי החדש.

"הייתי עד ללחימה מופלאה ומלאת גבורה של הלוחמים היהודים".

— ייחודו של מרד גטו ורשה לעומת מרידות בגטאות אחרים – שתי דוגמאות מתוך הקטע:

1. **ההתארגנות של הלוחמים לפני הלחימה**: מרד גטו וארשה היה היחיד בו היקף ההכנות למרד והכנת תשתית של בונקרים, תעלות וחיבור נקודות-קשר למים וחשמל הצליחה באופן משמעותי. **המורדים הקימו "גטו וארשה תחתית"**. קבוצות המורדים עברו אימונים בלוחמה בשטח בנוי. נאספו כספים ותרומות לרכישת נשק: רובים, רימונים ובקבוקי תבערה. הגטו חולק לאזורים, והוקמו מפקדות אזוריות עם מפקדים לכל אחת מהן.
"המוקש שהוטמן בשטח המברשתנים [...] מכונת ירייה [...] כמעט בכל מקומות המחבוא [...]"
2. **משך הזמן לו נזקקו הנאצים עד חיסול הגטו** (מה- 19 באפריל עד ה- 16 במאי 1943): זמן זה היה הממושך ביותר. חודש ימים החזיקו מעמד לוחמי המרד, ואף גרמו לגרמנים לסגת בשלב הראשון. הגרמנים נדרשו לכבוש בונקר אחר בונקר. בגטאות אחרים מדובר היה באירוע חד פעמי או בימים ספורים עד לדיכוי והריגת המורדים.
"הגרמנים ברחו פעמיים מן הגטו. פלוגה אחת שלנו החזיקה מעמד 40 דקה, והשנייה - למעלה משש שעות. [...] כמה פלוגות שלנו התקיפו את הגרמנים".

שאלה 5- פלישת גרמניה לברית המועצות, יחס האוכלוסייה המקומית אל היהודים סעיף א'

שלוש סיבות לכך שעם פלישת גרמניה לברית המועצות החלו הנאצים ברצח המוני של יהודים באזורים שכבשה גרמניה:

1. **היהודים נתפסו כמנהיגי הבולשביזם, ולכן חיסול הבולשביזם חייב את חיסול היהודים**: המלחמה נגד ברה"מ לא הייתה מלחמה שגרתית בעלת יעדים צבאיים, כלכליים ופוליטיים בלבד. מדובר במלחמה אידיאולוגית שהנאצים פתחו בה כדי לסלק מן העולם את האויב המרכזי בעיניהם - **הבולשביזם היהודי**. מנקודת מבטם של הנאצים, המשטר הרוסי נוהל על ידי יהודים, והיווה חלק מהממשל היהודי העולמי. על פי האידיאולוגיה הנאצית, **בולשביזם ויהדות נחשבים לפנים שונים של אותה רעה**. מכאן שהמלחמה נגד ברה"מ, הייתה מכוונת בסופו של דבר נגד היהודים.
2. **יחס הבוז לעמים הסלאביים**: תחושה שאין צורך להתחשב בדעת הקהל של האזור הסלאבי הכבוש. בנוסף, הגרמנים צפו כי האוכלוסייה המקומית תשמח לשתף פעולה בחיסול שכניה היהודים.
3. **הצורך לטפל במספר רב של יהודים**: עם הפלישה לרוסיה, נפלו בידי הנאצים למעלה מ- 3 מיליון יהודים נוספים. הנאצים עצמם סברו שבברה"מ, ישנם כ- 5 מיליון יהודים. היה ברור לנאצים שהפתרונות שננקטו עד כה לפתרון "הבעיה היהודית" באזורים הכבושים (בעיקר גטאות ושיעבוד), יהיו קשים לביצוע כשמדובר ב- 5 מיליון יהודים.
ניתן להציג גם את המרחק של רוסיה מדעת הקהל בבית ואת חוסר ההתערבות של האמריקאים עד כה.

סעיף ב'

שלושת דפוסי היחס של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים, והמניעים לכל אחד

מהם:

1. **שיתוף פעולה עם הנאצים**

שיתוף הפעולה עם הנאצים בא לידי ביטוי בהסגרה והלשנה על יהודים, השתתפות בביזה ובגזל, פגיעה גופנית ואף השתתפות אקטיבית ברצח היהודים.

המניעים של המסגירים היו בדרך כלל: מסורת אנטישמיות קודמת, הסכמה עם האידיאולוגיה הנאצית, זיהוי היהודים עם המשטר הקומוניסטי, פחד גדול מהנאצים והמחשבה שעל ידי שיתוף פעולה יוכלו לשרוד את המלחמה בצורה טובה יותר. כמו כן, כסף וטובות הנאה היו מניע נוסף לקחת חלק בפעילות של הנאצים.

2. **הסכמה שבשתיקה - "הרוב הדומם" (ה"עומדים מן הצד")**

היו אלו שלא עשו דבר לסייע ליהודים למרות שידעו מה מתרחש בגטאות, מחנות העבודה ומחנות ההשמדה. לעיתים היו אלו אנשים שחיו ממש מחוץ לגדרות ויכלו לראות ולהריח את עשן המשרפות המיתמר מהקרמטוריום, ועם זאת לא נקפו אצבע.

המניעים של השותקים היה בדרך כלל: אנטישמיות שהביאה לאדישות כלפי גורל היהודים, ואולי אף הקלה בכך שהאויב היהודי "מטופל". סיבה נוספת היא הפחד מהנאצים - היה ברור שעל מנת לשרוד את המלחמה עליך ועל משפחתך להתנהג בהתאם לאידיאולוגיה הנאצית וכי סיוע ליהודים יגרור ענישה קשה ואף עונש מוות. בנוסף, האוכלוסייה הכבושה סבלה ממצוקה קשה בזמן המלחמה - הכובש הנאצי התאכזר גם אליהם, היה רעב, מחלות, מקרי מוות וכו'. רבים היו עסוקים בדאגה לקיומם האישי, ולא טרחו לעסוק בצרות היהודים.

3. **הצלת יהודים**

למרות הסיכון העצום, היו מצילים מעטים אשר סייעו ליהודים.

דפוסי עזרה והצלה

- **הברחת מזון** – סיוע למצוקת הרעב הקיצונית אתה התמודדות היהודים, הן בגטאות והן במקומות בהם הסתתרו. הסיוע התבטא בהברחת מזון לתוך הגטו ליחידים או בשיתוף פעולה עם הארגונים השונים, הבאת מזון למסתתרים.
- **מתן מסתור** במנוזרים, בתים פרטיים (כמו סיפור משפחתה של אנה פרנק), אסמים, מרתפים וכו'. הסתרה חייבה סיוע מתמשך למסתתר – היגינה, מזון, תקשורת עם העולם החיצוני, כך שהסתרה הפכה את הפעולה למורכבת ומסוכנת במיוחד.
- **אספקת מסמכים מזויפים** – מסמכים אריים המאפשרים זהות בדויה ובכך אפשרות לנוע בחופשי ממקום למקום, לעבוד ולהשתלב בחיי המקומיים; מסמכים דיפלומטיים כמו ויזות, דרכונים ואשרות שהייה שסופקו ע"י דיפלומטיים של המדינות השונות, בדרך כלל באמצעות השגרירויות ושלוחותיהן במדינות הכבושות.
- **מתן תעסוקה** – העסקת יהודים נעשתה ע"י הנאצים, ע"י המקומיים ומרביתם שיתפו פעולה על הנאצים ויחסם ליהודים היה אלים, קיצוני ומשפיל. ביניהם היו גם כאלה שסייעו ליהודים בכך שנהגו בהם באופן אנושי, אפשרו הפסקות ומזון ועוד.

- **הברחה** אל מעבר לגבול ללא תעודות מעבר – נעשה בעיקר ע"י תושבים שגרו בסמוך לגבולות והכירו את הדרכים העוקפות את מעברי הגבול וסיורי המשמר.
 - **אימוץ ילדים** – גם במחיר שבו עשוי הילד שלא לחזור לחיק העם היהודי ומשפחתו, היו מוכנים הורים רבים למסור את ילדיהם לאימוץ. אימוץ התבצע ע"י שכנים, מכרים או אנשים שלא הכירו את המשפחה אך היו מוכנים לסייע בהצלת ילד וקבלתו למשפחתם. אימוץ התבצע גם ע"י מנזרים ובסיוע אנשי הדת הנוצרית.
- מניעים של העוזרים ליהודים** היו בעיקר הומאניות (אהבת האדם), אנושיות וטוב לב. חלקם ראו בכך שליחות דתית, חלקם הכירו את היהודים לפני או תוך כדי המלחמה וסייעו מתוך ההכרות/חברות, וחלקם ראו בכך התנגדות לכיבוש הנאצי.
- לא כל העוזרים ליהודים עשו זאת מהמניעים המוזכרים לעיל. היו גם שסייעו תמורת טובות הנאה ותוך ניצול היהודים.
- חלק מהעוזרים ליהודים זכו לקבל את התואר "**חסידי אומות עולם**". מספרם עד כה עומד על 26,513 על פי נתוני יד ושם (ינואר 2017).
- במעשי העזרה וההצלה, סיכנו את עצמם ואת משפחותיהם, שכן הנאצים, במיוחד במזרח אירופה, קבעו שכל מסייע ליהודי יומת. משמעותה האנושית של פעולת המסייעים היא יוצאת דופן, כיוון שמדובר בבחירה לסייע לחלש ממך בתקופה שבה האכזריות הגיעה לממדיה הקיצוניים ביותר, אתה נמצא במצוקת מלחמה ומסכן בכך את חיך שלך ושל משפחתך.

שאלה 6 - "הפתרון הסופי"

סעיף א'

— נציגי הרשויות שהשתתפו בוועידת ואנזה היו הנציגים הבכירים של הממשל הנאצי: אנשי המדינה הבכירים שבידיהם **הכלים להפעיל ולהניע** מבצעים בהיקף ממלכתי: ראשי הגסטאפו, ראשי ה-ס.ס. על מחלקותיו השונות, ראשי המשטרה מאזורי הכיבוש השונים במזרח נציגי משרד הפנים, משרד החוץ, משרד התחבורה. כולם בעמדות **ביצוע** מרכזיות אך לא בעמדות מקבלי ההחלטות.

מהרכב המשתתפים ניתן ללמוד כי ההחלטה התקבלה כבר לפני הוועידה וכי למשימה חשיבות עליונה עבור המשטר.

— הפרוטוקול של ועידת ואנזה מלמד על הטוטליות של הפתרון הסופי:

1. **כל היהודים באירופה** - הטבלה המצוינת בפרוטוקול מונה 11 מיליון יהודים מכל מדינות אירופה שאמורות להיכלל במסגרת הפתרון הסופי. עצם הזכרת 200 יהודים מאלבניה בנשימה אחת עם 5 מיליון יהודים מבריה"מ (על אף שהיו שם 3 מיליון), מבטאת את הכוונה להשמיד טוטלית ובאופן מוחלט את כל העם היהודי. בטבלה נכללו גם יהודים ממדינות לא כבושות כמו רומניה ובולגריה, לצד יהודים מארצות ניטרליות כמו שוויץ, שבדיה, ותורכיה, ומדינות שטרם נכבשו כמו בריטניה, מה שמורה על תכניות הכיבוש העתידיות של הנאצים. בוועידת ואנזה השתמשו בהגדרה נרחבת של מיהו יהודי לצורך ביצוע הפתרון הסופי.
2. **כל המערכת הנאצית**: השמדת היהודים הייתה למשימה מרכזית של המשטר הנאצי ולשם כך גויסו כל המערכות במדינה. ועידת ואנזה היא ישיבה רשמית של בכירי המנגנונים הממשלתיים כדי לתאם מבצע משותף של רצח עם. במהלך ההיסטוריה, לא נועדה ועידה דומה באף אירוע של רצח עם אחר.

3. **הסיבה לרצח:** היהודים כולם נידונו לחיסול רק בשל העובדה שנולדו יהודים (או היו בניס/נכדים ליהודים). ההאשמות בהם הואשמו היהודים נבעו מרעיונות אנטישמיים, ולא היה כל קשר בינם לבין המציאות. לא ניתנה ליהודים הזדמנות להוכיח שמגיע להם גורל אחר. חיסול היהודים, מהווה עבור הנאצים את הפתרון לכל שאר תחלואי העולם והוא תנאי מרכזי במימוש "הסדר החדש" ששאפו ליצור.

סעיף ב'

- הדילמה של חברי היודנראט בנוגע לשילוחים מן הגטאות הייתה האם לבצע את הוראות הגרמנים ולהכין רשימות "ליישוב מחדש / עבודות במזרח" ובכך להיות שותף למשלוח היהודים למותם?
בחירה לבצע – משמע לשתף פעולה עם הנאצים ולהקל עליהם את עבודת הגרוש ובכך להשתתף בקביעת ההחלטה לחיים ולמוות של היהודים. השליטה בהחלטה מי ישלח בכל גירוש יכולה לאפשר הצלת חלקים מהקהילה (עובדים, בריאים, ילדים ועוד).
בחירה לא לבצע – משמע לשלם בחיים של היודנראט ומשפחותיהם, לאפשר לנאצים להחליט את מי לשלוח ולהסתכן בענישת הגטו כולו וזירוז חיסולו.
 היו מקרים בהם סירבו היודנראטים באופן חד משמעי למסור אנשים ושילמו על כך בחייהם. ראשי יודנראט אלה, לא רצו להחליט מי לחיים ומי למוות. הם סיימו את חייהם בהתאבדות (כמו צ'רניאקוב בוורשה) או ברצח ע"י הנאצים.
 היו שהכינו רשימות וניסו להשפיע מי הם ההולכים בכל שלב מתוך ניסיון להציל חלק מהקהילה ע"י הפעלת קריטריונים. הם השלימו למעשה עם המצב לפיו אין סיכוי להציל קהילות שלמות וניסו להציל את חלקה. היו שמסרו חולים כדי להציל ילדים, היו שמסרו ילדים כדי להציל אנשים עובדים (כמו רומקובסקי בגטו לודג'). השיקול נבע בד"כ מתוך העדפת הקהילה על הפרט, המשך קיום הקהילה עצמה. רובם ניסו להאריך את משך חייו של הגטו – של הקהילה, על חשבון הפרטים שבה.
גם את הדילמה האם לשתף את הציבור בגטו במידע על מדיניות ההשמדה ניתן לקשור ל"דילמה בנוגע לשילוחים מן הגטאות" –
לשתף – משמע לאפשר ליהודים לבחור מה לעשות עם המידע (בריחה, הסתתרות) ובכך לא להיות חלק ממנגנון ההטעיה וההסתרה הנאצי, ולהסתכן בענישה חריפה מצד הנאצים.
לא לשתף – משמע לשמור על הציבור רגוע ומשתף פעולה מאחר ואין באמת דרך להתמרד או להתנגד, ובכך להרוויח אולי עוד זמן עבור הקהילה כולה.
 היו שלא האמינו בעצמם שהמידע נכון, והעדיפו להאמין להבטחות הנאצים כי מדובר באמת ביישוב מחדש.
- דילמה נוספת של חברי היודנראט בזמן ביצוע "הפתרון הסופי" הייתה כיצד לנהוג בארגוני המחותרת ולפעילות המחותרתית בגטו?
לשתף פעולה עם המחותרות – משמע לאפשר התנגדות לנאצים ואולי הצלת חלק מהקהילה, ולהגביר את הסיכון להיתפס ולהיענש בחומרה על כך. היו יודנרט שאפשרו את פעולתם ואף שיתפו עימם פעולה, אם בהברחת אנשים מחוץ לגטו תוך מתן אספקה ותעודות ואם בתמיכה בארגון מרד פעיל.
לא לשתף פעולה עם המחותרות – משמע למנוע פגיעה קולקטיבית בגטו והקדמת חיסולו, לשמור על הקהילה זמן נוסף שאולי נדרש עד לשחרור. לא לאפשר למורדים לפגוע בנאצים, גם אם רק מורלית. היו יודנרט ששללו את פעילותם ואף הסגירו את מנהיגיהם, כמו גנס בגטו וילנה.